

Moanat vuoigatvuođat leat áigequovdilát sihke pasientii ja oapmahaččaide dalle go olmmoš oažžu demeansadiagnosa ja dan geažil dárbbáša veahki. Golbma lága leat earenoamáš dehálaččat pasieanttaid vuoigatvuođaid muddema ja dearvvašvuođabálvalusaid ovddasvástádusa ja geatnegasvuođaid dáfus.

- Pasieanta- ja geavaheaddjivuoigatvuođaláhka
- Dearvvašvuođa- ja fuollabálvalusláhka
- Spesialistadearvvašvuođaláhka

Pasieanta- ja geavaheaddjivuoigatvuođaláhka – Čilge mat vuoigatvuođat olbmos leat dearvvašvuođa- ja fuollabálvalusaide – sáhttet leat vuoigatvuođat sihke fástadoaktára, suohkana ja buohcceviesu oktavuodas.

Lea vuoigatvuohta oažžut dárbbášlaš dieđuid nu, ahte dat leat heivehuvvon pasieantta kultur- ja gielladuogáži vai pasieanta galgá ipmirdit dieđuid sisdoalu. Sámegeilat dearvvašvuođabargit dahje dulka sáhttet leat dárbbášlaš doaibmabijut deavdit dán vuoigatvuođa pasieanttaide geain lea sámi kultur- ja gielladuogáš.

Sámelága § 3-5 addá vuoigatvuođa bálvaleami oažžut sámegeilli, jus dan háliideaš, báikkálaš, ja guvllolaš almmolaš dearvvašvuođa- ja sosiálaásahusain sámi hálddašanguovllus.

Dearvvašvuođa- ja fuollabálvalusláhka – Čilge earret eará maid dearvvašvuođa- ja fuollabálvalusaid suohkan galgá fállat.

Spesialistadearvvašvuođaláhka – Čilge mii ovddasvástádusaid spesialistadearvvašvuođabálvalusas lea, earret eará sáhtu dáfus buohccevissui ja go sisačálhuvvot buohccevissui.

Ohcat bálvalusaid

- Olmmoš sáhtta ieš ohcat suohkanlaš bálvalusaid
- Oapmahaččat sáhttet ohcat jus lea fápmudus
- Nammaduvvon váldeguoddis sáhtta vuoigatvuohta ohcat fápmudusa haga

Olbmuin geain lea demeansa, lea nugo earáin ge vuoigatvuohta oažžut dárbbášlaš

bálvalusaid sihke suohkanis ja spesialistadearvvašvuođabálvalusas. Ovttaskasolbmo dárbu dat mearrida maid bálvalusaid olbmos lea vuoigatvuohta oažžut.

Spesialistadearvvašvuođabálvalusa bálvalusaide, mii ii leat fáhkkeveahkki, dárbbáša sáddejumi doaktáris dahje eará spesialisttas.

Olmmoš gii dárbbáša suohkanlaš bálvalusaid, sáhtta ieš ohcat daid bálvalusaid maid háliida. Seamma guoská nammaduvvon váldeguoddi geas lea mandáhtta persovnnalaš dásis. Earát maid sáhttet ohcat geavaheaddjiid ovddas bálvalusaid, ovdamearkka dihte oapmahaččat, muhto dalle ferte bidjat mielddusin čálalaš fápmudusa das gean ovddas ohcá. Vaikko ii gávdno fápmudus, de oapmahaččaid bálvalusohcan geavaheaddjai dattetge dábálaččat mielddisbukta ahte suohkan geatnegahtto iskat lea go dárbu bálvalusaide. Jus geavaheaddji ii hálit bálvalusaid mat suohkana mielas dárbbášuvvojit, de ii sáhte álggahit bálvalusaid jus dasa ii gávdno earenoamáš láhkavuoddu.

Buot suohkaniin galget leat moanat bálvalusfálaldagat, eará fálaldagat ges sáhttet rievddadit suohkaniid mielde. Suohkan lea geatnegahtton bagadallat, ja sihke pasieanta ja oapmahaččat sáhttet váldit oktavuoda suohkaniin oažžut dieđuid ja veahki ohcat bálvalusaid.

Suohkan galgá dahkat mearrádusa mii sáddejuvvo ohccái, go leat ohcon bálvalusat ruovttus dahje buohcceviessosadji mii bistá guhkit go 14 beaivvi. Suohkan galgá sáddet gaskaboddosaš vástádusa man guhká árvvoštallet ádjánit meannudemiin, jus ádjánit badjel mánu meannudit ohcama.

Suohkan dat mearrida mat bálvalusat ovttaskaspasieanttas galget leat, muhto pasieantta galgá guldalit, ja bálvalusfálaldat galgá nu bures go vejolaš hábmejuvvot ovttas pasieanttain. Jus pasieanttas ii leat miehtangelbbolašvuohta, de pasieantta lagamus oapmahaččain lea vuoigatvuohta mielváikkuhit ovttas pasieanttain.

Áigeuovdilis bálvalusat/fálaldagat

Dát bálvalusat ja fálaldagat sáhttet áigeuovdilát, muhto maiddá eará fálaldagat sáhttet fálluojvvot:

Demeansadávdda čielggadeami ja diagnostiserema

dahká dábálaččat fástadoavttir, muhto maiddá spesialistadearvvašvuodabálvalus.

Praktihkalaš veahkki sáhtta leat ruovttus oážžut veahki čorgemii dahje borramiid heivehit.

Suohkan gos pasieanta orru, sáhtta addit dieđuid fálaldagain mat suohkanis lea.

Duddema sáhtta fállat sidjiide geain leat earenoamáš lossa fuollabarggut. Dudden dábálaččat mearkkaša ahte pasieanta oážžu oanehisáigge orrut buhcciidsiiddas, vai oapmahaččat ožžot muhtun áigodahkii friddja fuollabargguin.

Doarjjaolmmoš lea fálaldat olbmuide geat dárbbasit veahki sosiála eallimii ja kultuvrralaš vásáhusaide.

Ruovttubuohecedikšun sáhtta leat ruovttus veahkehit omd. dikšut háviid dahje dálkasiid addit dahje eará dearvvašvuodaveahki addit pasieanttaide geat ieža eai nagot fitnat dearvvašvuodabálvalusas.

Buoheviessosadji dábálaččat lea easka áigeuovdil go pasieanta dárbbasa birrajándora divššu ja ii leat šat dohkálaš bálvalusaid addit ruovttus.

Fysioterapiija sáhtta dárbbu mielde fállat pasieantta ruovttus, fysioterapiijadoaimma lanjain dahje buohecevisus.

Bátndearvvašvuodabálvalusat ja buorre njálbmeráinnavuohta lea dehálaš buohkaide, maiddá demeansaoibmuide. Buorre bátndikšu sáhtta eastadit bákčasiid ja unohisvuoda, biebmováttisvuodaid ja másohisvuoda. Pasieanttain geat ožžot ruovttubuohecedikšuma guhkit go golbma mánu, ja pasieanttain geat orrot buhcciidsiiddas, lea vuoigatvuohta nuvtta bátndikšumii. Báikkálaš bátndearvvašvuodabálvalus sáhtta addit eanet dieđuid.

Spesialistadearvvašvuodabálvalus lea áigeuovdil go olbmot geain lea demeansa, dárbbasit eanet dearvvašvuodabálvalusaid go dan maid suohkan sáhtta addit. Dalle galgá pasieanta čujuhuvvot spesialistadearvvašvuodabálvalussii.

Fuollabálkká sáhtta addit oapmahaččaide ja earáide geain leat earenoamáš lossa barggut fuolahit olbmo geas lea dávda dahje hedjonan doaimmanákca, omd. demeansa. Suohkan dat árvvoštallá leago fuollabálkká dohkálaš ja heivvolaš fálaldat, vai galget go baicca fállat eará bálvalusaid.

Oktagaslaš plána lea vuoigatvuohta pasieanttaide geat dárbbasit bistevas ja ovttahttojuvvon bálvalusaid mánggain doaimmain. Pasieanttat geat háliidit oktagaslaš plána, sáhttet váldit oktavuoda suohkaniin.

Leat buohcci, dahje fuolahusa fállat buohcci olbmui, sáhtta maiddá addit vuoigatvuođa eará ekonomalaš doarjjaortnegiidda. Don sáhtat váldit oktavuoda NAV:in oážžut eanet dieđuid vuododoarjaga ja veahkkedoarjaga birra. Dát leat doarjagat maid sáhtta addit go leat liigegolut dávdda geažil, ja go leat earenoamáš dikšo- ja bearráigeahččodárbbut.

TT-goarta lea ortnet mainna oážžu hálbibut sáhtu. Dat ii leat vuoigatvuohta. Fylkkagiielda dahje suohkan sáhtta addit eanet dieđuid ortnega birra du fylkkas.

Váidivejolašvuohta

Jus ohcá, ii ge oaččo daid bálvalusaid maid oaivvilda iežas dárbbasit, de sáhtta dán váidit. Váidaga galgá álggos sáddet suohkanii. Jus suohkan ii rievdat mearrádusa ja atte dan fálaldaga maid pasieanta háliida, de suohkan galgá sáddet váidaga viidásat fylkkamánái.

Jus olmmoš lea čujuhuvvon spesialistadearvvašvuodabálvalussii ja oážžu biehttalusa, de sáhtta bivdit odđa árvvoštallama.

Jus leat eambo gažaldagat demeanssa ja vuoigatvuođaid birra, de sáhtta jearrat eanet dieđuid suohkanis, pasieanta- ja geavaheadjiáittardeaddjis dahje fylkkamánis.